

OUDE TRANT EN -NIEUWE STIJL.

I.

Niet altijd zijn de beroemdste mannen de nuttigste geweest; niet immer gaven de meest geprezen gewrochten der menschen den meesten baat.

Phidias, de Grieksche beeldhouwer, heeft wonderen van kunst gewerkt. Maar tot grooter zegen der menschheid is geweest de onbekende, die het spinnen uitvond — als hoedanig de overlevering Naëma noemt, in Genesis vermeld. De kolossus van Rhodus was een der zeven wereldwonderen. Maar hoeveel nutter is de eenvoudige duinwaterleiding, die onze hoofdstad nu al 50 jaar behoedt voor den vroeger staag dreigenden waternoed. 't Waarlijk nuttige en noodige, is veelal eenvoudig, althans zonder tooi of kunst. Van Alphens „Sterrenhemel,” is een der schoonste verzen in onze taal. Maar hebben zijn „kindergedichtjes” niet oneindig veel meer invloed gehad?

Den 23^{en} Augustus 1634 naar ouden stijl, 3 September naar juiste rekening, werd te Groningen een kind geboren, dat eenmaal naam zou maken, maar op zijn eigen wijs. Naam overal, maar ook alleen waar Neerlands taal in eere is; naam maar niet in den zin van roem, tenzij dien van trouwe plichtsbetrachting; naam wegens een levenstaak vol eenvoud en toch van onberekenbaar nut.

Abraham *Trom* — zoo heette hij — was het kind van godvreezende ouders, aanzienlijke lieden, die niets liever wenschten dan dat hun zoon God in zijn leven zou verheerlijken. De zoon, die een uitvoerige levensbeschrijving van zich zelf heeft nagelaten, zegt omtrent zijn ouders: „Ik moet tot hun eeuwig lof betuigen, dat zij mij een ware Vader en Moeder geweest zijn, die mijn geestelijk en eeuwig heil gezocht hebben.

Om hier een bijzonder blijk van ouderlijke genegenheid te vermelden, zoo is het gebeurd, dat toen ik geboren werd, zij mij den naam van Abraham gaven, met geen andere bedoeling, dan op hoop, dat ik in de voetstappen van den Vader der geloovigen mocht wandelen; en zoo de Heer mij het leven liet, dat ik als predikant Gods kerk zou mogen dienen.”

In verband met dezen wensch, werd Abraham reeds op zijn 9e jaar op de Latijnsche school geplaatst en was toen al rijp voor de tweede klas. De begaafde knaap werd metertijd student aan de toen nog jeugdige hoogeschool zijner vaderstad. Ook nu weer blonk hij uit, zoo zelfs dat, toen hij nog geen 20 jaar telde, hem aangeboden werd hoogleeraar te worden te Duisburg in Duitschland. Doch Abraham sloeg dit af: eigen begeerte zoowel als de wensch zijner ouders, drong hem tot het predikambt.

In 1655 werd Trom proponent, doch ziekte, wellicht 't gevolg van zware studie, belette hem spoedig predikant te worden. Hij ging nu eerst een buitenlandsche studiereis doen, en aanvaardde daarna het predikambt te Haren. Kort daarop trad hij in het huwelijk. Aan zijn naam Trom voegde hij — volgens de gewoonte dier tijden — een Latijnschen uitgang toe en heette voortaan *Trommius*.

Niet lang na zijn huwelijk begon Trommius den vader zijner vrouw te helpen aan een groot, door dezen aangevangen werk, namelijk een *Concordantie* of Woordenboek van den Statenbijbel. De bedoeling was, het vinden van een of andere plaats in de H. Schrift te vergemakkelijken en tegelijk een overzicht te geven van alle teksten, waarin dit of dat onderwerp woordelijk voorkomt. Niet lang duurde het echter, of de man, die het schoone plan had ontworpen, moest de verdere uitvoering aan zijn schoonzoon overlaten. En deze — besloot het ware reuzenwerk te aanvaarden. Want het was een ontzaglijke taak om nauwkeurig, Bijbelboek voor Bijbelboek, alle teksten in cijfers en gedeeltelijken inhoud aan te geven, die b.v. woorden als *hemel*, *waarheid*, *geloof* vermelden! Ieder kan de proef nog nemen!

Maar Trommius was er de man niet naar om zich van een voorgenomen werk te laten afschrikken, of het op te geven. Voegen wij er bij, dat hij er behoorlijk den tijd voor nam. *Acht-en-twintig jaar* heeft hij aan zijn Concordantie gewerkt! Zijn taak als leeraar en herder mocht er niet onder lijden. Nu, dat behoefde bij zoo rustig werken ook niet. Want wel bestaat de Concordantie uit drie deelen in folio, maar toch bevat menig woordenboek in een of andere taal vrij wat meer, en daaraan is dan meestal geen tien, ja geen vijf jaar gewerkt. Doch Trommius nam er wijselijk den tijd voor, gaf er blijkbaar alleen zijn vrije uren aan. 't Was dan ook een arbeid, dien men telkens kon neerleggen en weer opvatten.

Of nu echter een zoo doorkundig, geleerd man niet beter had kunnen doen? Ik heb altijd gemeend van ja. Hij had zich met tal van medewerkers kunnen verstaan — gelijk nu altijd in zulke gevallen geschiedt, — die elk een deel der H. Schrift behandelden, terwijl hij de hoofdleiding had. Dan zou het werk ook geen 30 jaar geduurd hebben. Doch hoe het zij, ons past het dankbaar te wezen, dat het groot en nuttig werk gelukkig is volbracht.

Er bestaat een verhaal, dat een andere lezing geeft omtrent den langen duur van den arbeid. Trommius' vrouw, zoo luidt het, begon het danig te vervelen, dat haar man allengs geheel verdiept raakte in zijn Concordantie en voor H.Ed. evenmin oog als hart meer scheen te hebben. Op een dag dat hij uit was, ging ze naar zijn kamer, vond daar het groote werk bijna voltooid, maar ontstak bij het zien in zulk een drift, dat zij de vellen opnam en in de keuken in 't vuur smeed, waar alles jammerlijk verbrandde, de vrucht van jaren arbeids! Toen de dominé thuis kwam, was zijn werk verdwenen, kon hij van voren af weer beginnen!

Ik meen, dat we heel dit verhaal gerust als een vertelsel kunnen beschouwen. Trommius is vier maal getrouwd geweest, en daar zijn groot werk verscheen een jaar vóór den dood der eerste vrouw — met wie hij 17 jaar verbonden was — zou zij de in elk geval onedele en verachtelijke daad moeten gepleegd hebben. Dit zou daarbij dan geschied moeten zijn in de eerste jaren van hun huwelijk, anders toch had haar man geen tijd gehad om zijn groot werk nog eens over te doen. Zou nu een huwelijksleven, dat door de vrouw zoo bedorven was, toch zoo kunnen zijn geweest, dat de man na den dood der vrouw haar noemt: „mijn allersoetste huysvrouw?” Ja meer nog, hij verklaart, dat hij met haar heeft geleefd „in alle ongeveinsde liefde, *rust en vrede*.” Dit zegt genoeg. Toch was Trommius in ander opzicht in het stuk des huwelijks niet voorspoedig. Hij hertrouwde na den dood zijner eerste vrouw, doch na drie jaar was hij opnieuw weduwnaar. Toen huwde hij met een vrouw, die zelf ook al tweemaal was getrouwd geweest, doch ook zij ontviel hem reeds na twee jaren.

De toen 66-jarige predikant meende echter, schoon bejaard reeds, toch niet alleen te moeten blijven. Al na een groot jaar was hij opnieuw getrouwd, „in hope dat dit de laatste zou wezen.” Nu, hij heeft nog 20 jaar wil van dit huwelijk gehad en zijn wensch verkregen. Zijn vrouw, met wie hij zeer gelukkig was, heeft hem overleefd. Dat wij al deze dingen weten, danken we daaraan, dat Trommius, als gezegd, 't zelf heeft beschreven. De levensbeschrijving kan men vinden in de tweede, verbeterde uitgaaf van zijn Concordantie, door Dr. Gillisen, hoogleeraar te Franeker. (1750.)

Trommius, die metertijd predikant te Groningen werd, had in het eerste deel van zijn werk het N. Testament behandeld. Dit deel verscheen in 1672. Eerst 13 jaar later kwam het eerste gedeelte van het O. Testament uit, en in 1691 eindelijk, verscheen het laatste deel. (Over de jaarcijfers bestaat eenig verschil.) Is van menig boek alleen de schrijver overtuigd, „dat het in een bepaalde behoefte voorziet,” hier werd dit algemeen erkend, al werd het boek natuurlijk alleen gevraagd door hen die van Bijbelstudie hun werk maakten.

Te midden van den arbeid voor de Concordantie had

Trommius nog tijd gevonden voor een andere bezigheid. Het schijnt hem steeds vooral te doen te zijn geweest om anderen nuttig te zijn, iets te verbeteren en te vergemakkelijken, al was daarmee ook geen groote eer te behalen. Dat bewijst wel zijn boek „Sagte verbetering der Psalmrijmen P. Datheni,” verschenen in 1695. In dit werk beproefde hij de gebrekkige en soms stuitelijke Psalmberijming van Dathenus althans eenigszins te verbeteren, doch vergeefs. Wel oogste hij lof in over zijn werk, doch nergens werden zijn verbeteringen ingevoerd. Er moest nog een halve eeuw en meer verlopen, eer de nieuwe Psalmberijming kwam, die nog in gebruik is.

Hoe geestvermoeiend, tijdroovend en geduldeischend het werken aan een Concordantie ook is, toch gevoelde Trommius, schoon reeds een zestiger, nog lust om aan een tweede te beginnen. De wensch om nuttig te zijn en wellicht ook de welverdiende lof hem gebracht, werkte zeker hiertoe mee. Dat hij echter zeer goed gevoelde hoe zwaar zulk werk was, blijkt uit deze zijn dichterlijke klacht:

Is 't dat ooit Rechter wil een schamper oordeel vellen,
 Waardoor hij allereerst wil den Misdader kwellen,
 Die laat hem nimmermeer in 't nare Rasphuis gaan,
 Noch ook van dag tot dag aan 't zware bergwerk staan,
 Maar leg hem op, dat hij ga woordregisters maken;
 Dan zal hij alle soort van straffen tevens smaken.

De nieuwe Concordantie, die Trommius op zijn ouden dag voltooide, liep over de zogenaamde Septuaginta. (Dit is de vertaling der „zeventig,” een overzetting van het O. Testament uit het Hebreeuwsch in het Grieksch, drie eeuwen vóór Christus vervaardigd.) Het is een Hebr.-Gr. Woordenboek, met Latijnschen tekst, en verscheen in twee folianten een jaar vóór zijn dood, in 1718. Hij was toen 84 jaar oud. Wel weinigen zullen hem zoo iets nadoen.

En nog rustte hij niet. Er rezen bedenkingen tegen zijn laatste werk, die hij weerlegde in een Latijnsch verdedigingsschrift, mede nog in 1718 verschenen. Ook bewerkte hij nog een tweede uitgaaf zijner eerste Concordantie in twee deelen.

't Was volkomen verdiend, dat hij eershelve tot doctor in de Godgeleerdheid werd benoemd. Zeer werd zijn werk gewaardeerd, wat trouwens niet meer dan billijk was.

Den 14^{en} Mei 1719, een Zondag, predikte hij over het laatste oordeel. 't Zou de laatste preek zijn van den man, die tot in zijn 86ste jaar de Kerk was blijven dienen. Maandag daarna kreeg hij een felle koorts, die niet weer week, zoodat hij 29 Mei er aan bezweek. Hij had de Gemeente lange jaren trouw verzorgd en met zijn vrijen tijd gewoekerd, wellicht niet op de meest praktische wijze, maar toch hoogst nuttig tot voor verre geslachten. De leeraar, die zijn lijkrede hield, gaf hem dit schoon getuigenis: „Hij nam al zijn dienst getrouw waar en is alzoo geweest tot een luister van deze stad en gemeente.”

Hoevelen kunnen van Trommius leeren! En wat hij naliet, is nog ons geslacht van onberekenbaar nut!

De tweede verbeterde druk der Concordantie, verscheen als gezegd een 50 jaar na de eerste. Beide uitgaven zijn zeldzaam geworden, vrij duur en onhandig in 't gebruik. Daarom gaf *Ds. J. de Liefde* ruim een halve eeuw geleden een vereenvoudigde uitgaaf van de Concordantie in handig formaat. (Gorinchem, Van Hoeve.) Ook dit boekdeel is al lang niet meer verkrijgbaar.

't Was daarom een goede gedachte van den heer *D. Bolle* te Rotterdam, een geheel nieuwen, *derden* druk van Trommius ter perse te leggen, die nu verschijnt. Ik durf gerust ieder raden van deze gelegenheid gebruik te maken, om zich een Trommius aan te schaffen. 't Is een werk van *blijvende* waardij als weinige, dat *niet* veroudert en het Schriftonderzoek zeer vergemakkelijkt. Het werk verschijnt in afleveringen, in helderen, duidelijken druk, en opgaaf van het woord ook in het oorspronkelijke. De prijs is laag gesteld.

A. J. H.

OP, NAAR DE ZUIDPOOL!

I.

A

lle voorbereidingen waren nu getroffen. Niets was vergeten, geen instrument, geen hamer, geen spijker. De proviand voor ieder man was nauwkeurig afgewogen; voor de benoodigde kleeding was gezorgd; de sleden waren nog eens op het zorgvuldigst nagezien; de vier pony's, die de sleden zouden trekken, waren in uitstekende conditie.

Het was nu op het einde van October; *) er werd op zomerweer gerekend; en in de harten van de stoutmoedige Zuidpoolvaarders leefde slechts één hartstochtelijk verlangen, dat hun polsen sneller deed kloppen: het bereiken van de Zuidpool.

Het hoofd van den Zuidpooltocht was E. H. SHACKLETON; een man, die zijn naam met gouden letteren in de geschiedenis der Poolexpedities heeft ingegrift. Vergezeld van de hartelijkste gelukwenschen van een geheel volk, waren de ontdekkers op de „Nimrod” zuidwaarts gestevend; te midden eener ijswoestijn hadden zij hun hut gebouwd, en van uit deze hut zou een kleine afdeeling der Poolvaarders, aangevoerd en aangevuurd door Shackleton, langs afgronden en door nog nooit betreden sneeuwvelden heen, den tocht naar de Zuidpool volbrengen.

Zoo was dan alles gereed; de laatste beschikkingen werden getroffen; de laatste brieven werden naar het verre tehuis geschreven; een laatste weemoedige herinnering voor de achterblijvenden, indien de Poolvaarders niet terug mochten keeren van dat geheimzinnige gebied, waar reeds zoo menig moedig zeevaarder het leven heeft gelaten.

Een dag vol zonschijn was de 29ste October, toen de Poolvaarders het gelaat naar het ijzige Zuiden richtten; er blies een aangenaam windje uit het Noorden; het was een veelbelovend begin.

Toch waren Shackleton en zijn drie makkers, die de zegevierende vlag van Engeland op de Zuidpool zouden plaatsen, bewogen, toen zij de hut verlieten, waar zij zoo veel maanden in de hartelijkste eendracht met de achterblijvende Poolvaarders hadden samengewoond. Een gevoel van droefheid kwam bij de stoere mannen boven; zij hadden de hut lief gekregen; en ze wisten, dat zij elkander op die plek nooit meer gezamenlijk zouden ontmoeten.

Het was donker in de hut; het acetyleneegas was zwak in vergelijking met den zonschijn, die de sneeuwvelden als een eindelooze zee van diamanten deed schitteren. En in dien glanzenden zonschijn werd de tocht begonnen.

Volgens afspraak zouden een paar kameraden de Zuidpoolvaarders een eind weegs vergezellen; te tien uur in den voormiddag keerden deze mannen volgens afspraak terug, en zij hadden, zoover het aan hen lag, alles gedaan, om de expeditie zoo goed mogelijk uit te rusten.

Er werden weinig afscheidswaarden gewisseld; een sobere, innig gemeende wensch, dat de Poolvaarders mochten slagen; een warme handdruk — dat was alles.

De Poolvaarders keken nog eenmaal de terugkeerenden na; de beide mannen stonden bij de welbekende rotsen; een laatste groet met de handen, en 't was voorbij.

* * *

De sterke, gedresseerde hitten trokken de sleden; zij waren moedig en sterk; en de tocht ging, dwars over het ijs, recht naar het Zuiden.

*) 1908.

OUDE TRANT EN NIEUWE STIJL.

II.

Gelijk bij dameshoeven, redevoeringen en taartjes, zoo richt zich ook bij de leesstof de keus over het algemeen min of meer naar de mode.

Er is een tijd geweest, toen welgeboren Nederlandsche mannen en vrouwen zich niet schaamden, hun eigen taal te verwaarloozen en steeds Fransch te spreken en te schrijven. Nog in het laatst der 18de eeuw verbaasde zich Bilderdijks vriendin gravin de Lanoy over:

„Een graaf, een heer van 't hof, die Hollandsch spreekt!"

Er kwam een keer. Doch nog lang bleef er een geslacht bestaan, dat „alleen Fransch las." Mettertijd kwam er Engelsch bij, en eindelijk, schoon nooit zoo sterk, Duitsch. Doch daar nu eenmaal, spijt alle dwaze beweringen, verreweg de meeste Nederlanders geen drie talen verstaan, en de kennis der overigen op dit punt veel reden heeft een onderzoek te schromen, zoo ontstond de behoefte aan vertalingen, die zich allereerst richtten op den roman.

Zoo kregen we den vertaalden Franschen roman, soms een boek van ettelijke dikke deelen, doch waarbij de wichtigheid van uiterlijk en inhoud, zachtst gezegd, nu juist niet altijd gelijk was. De Engelsche roman gaf het betere, en meer beperkt. De Duitsche eindelijk maakte hier, merkwaardig genoeg, in vertaling zelden grooten opgang.

Aan dezen roman paarde zich al spoedig een soort van boeken, eertijds noch hier noch in het buitenland bekend, en die thans veelal als „Christelijke verhalen" worden aangeduid. Zij onderscheiden zich van den eigenlijken roman, (waartoe ook zij welbeschouwd behooren,) in den regel door een meer besliste godsdienstige strekking en door mindere uitgebreidheid. De grens is moeilijk te trekken. *Ivanhoe* van Scott is een roman, *Bergopwaarts* van Prentiss feitelijk ook. Toch voelt elk wel het onderscheid.

Doch ten slotte kreeg men hier te lande van die vele vertalingen uit Fransch, Duitsch en Engelsch zoo tamelijk genoeg, indien zelfs niet van het goede te veel. Daar kwam bij, dat menigeen, die vreemde talen kende of althans meende te kennen, het oorspronkelijke verkoos. En eindelijk waren en zijn nog die overzettingen soms jammerlijk. Nog kort geleden verscheen een boek uit het Duitsch vertaald, en getiteld: „De Alpenkoningin." De vertaling is zóó slecht, dat er gemakkelijk eenige honderden „stijl-bloemen" uit te halen zijn. En dat zelfde euvel treft men telkens aan. Dat vertalen „worstelen met den schrijver" is, vatten blijkbaar de meeste overzetters (en overzetsters!) volstrekt niet.

Zoo is men dan in den laatsten tijd ietwat genoeg gaan krijgen van het telkens opgedischte. Er moest eens een nieuwe schotel zijn. Hiervoor werden de blikken gericht en Zuid- en Noordwaarts; naar Italië en naar Scandinavië.

Italië trok echter vooralsnog niet buitengewoon de aandacht, door wat men in overzetting er van te genieten kreeg. Wellicht werkte de mindere vruchtbaarheid van dat land, wat den hof der letteren betreft, hiertoe mee, alsook het verschil van landaard, beschouwing en levensopvatting. Wat wij een „Christelijk boek" noemen, verwacht wel niemand uit een ten deele Roomsche, ten deele volslagen ongeloofig land als Italië.

Beter slaagden de vertalers met de voortbrengselen van het Noorden: Denemarken, Zweden en Noorwegen. Men wilde hier nu eenmaal eens iets anders. Verandering van spijs doet eten.

Nu was het ongetwijfeld wijs, dat men voor Nederland den blik liever Noord- dan Zuidwaarts richtte. Met de Noordsche volken toch hebben we in afkomst, taal en godsdienst enz. wis niet weinig gemeen. Ook de natuur — en dit zegt ook iets — biedt menig punt van overeenstemming, vooral bijv.: tusschen Denemarken en Nederland. Dit nader uit te werken, gaat hier niet. Doch reeds de overeenkomst in taalafstamming zegt genoeg.

Zoo zijn we dan in de laatste jaren overstroemd — wellicht ook gezegend — met overzettingen uit het Noorsch en Zweedsch. Wie heeft ten minste niet reeds iets gelezen van Ibsen, Lagerlöf of Runa? Leesstof ontvangen we in werken van de grootste verscheidenheid; sommige zijn christelijk, andere beslist ongeloofig; ettelijke voeren ons in de wereld der sprookjes en sagen; andere geven weer de nuchtere werkelijkheid. En die boeken worden tamelijk veel gelezen, al ware het slechts om het nieuwe, dat er in ligt. Noordsche romans! Wie had er vroeger van gehoord! Daarbij, slechts gering is het getal dergenen bij ons, die in staat zijn, het oorspronkelijke te lezen. Nog minder van hen, die het kunnen doen voor genot.

Zoo deed dan ook de Noordsche roman hier zijn intrede, en werd wèl ontvangen. Dit kwam goddeels ook daarom, dat zij, die den oogst uit den vreemde binnenbrachten, maar één roep hadden over de heerlijkheid der vruchten. Zelfs ontdekte een bekend predikant allerlei eigenaardige schoonheden, verborgenheden en beeldsprakige geheimenissen in die Noordsche boeken, terwijl hij tegelijk den sleutel bezat om dat al te ontraadselen. Anderen weder beweerden, dat de frissche wind der Noordsche dennenwouden u uit de Noordsche letteren tegenwaait, dat de koelte der Scandinavische meren u omsuist, en de klaterende watervallen u 't oor streelen. Weer anderen roemen de frisheid en levendigheid van voorstelling in de Noordsche boeken, gepaard aan fantasie en dichterlijkheid.

De mensch houdt van verandering. *Varietas delectat*: verscheidenheid behaagt, is een overoude spreuk. Wat het nieuwste is, heet voor een tijd bij velen ook het mooiste. Ware het anders, waar zou de mode zijn, waarvan we in den beginne spraken? Zoo werd het ook, laat ons het eerlijk zeggen, min of meer mode, om boeken uit het Noorsch te lezen.

Wat nu van dit alles te denken? Is het waarheid wat van deze voor velen nieuwe literatuur wordt verteld?

Dweperij met het uitheemsche is, we wezen er meer op, een leelijk gebrek van ons volk. Wie er nog aan twijfelt, leze maar eens het schoone, met den gloed der verontwaardiging geschreven stuk van den grooten toonkunstenaar Bernard Zweers in het November-nr 1910 van „Neerlandia." Zoo is dan reeds te verklaren, dat men naar de Noordsche boeken greep, gelijk vroeger naar de Engelsche of Duitsche, vooral nu het iets nieuws was.

Wat de geheimzinnige schoonheden, de diepe beeldspraak en haar verklaring betreft, rondit gezegd heeft al wat ik daaromtrent te hooren en te lezen kreeg niet voldaan. Een geloovig predikant, die daar hoog mee loopt, doet mij denken aan iemand, die een lofrede houdt op een brandend vetkaarsje, terwijl hij electrisch licht tot zijn beschikking heeft. In één bladzijde des Bijbels is meer ware levens- en wereldwijsheid, dan in drie boekdeelen uit het Noorden, als hier bedoeld, die fantasie, droombeeld, verbeelding en werkelijkheid te gelijk geven, dooreenwarren. En dat te meer, wijl ik dan ten slotte met het vetkaarsje nooit kom waar ik wezen moet en met het electrisch licht wel.

Wat den frisschen adem der wouden, het beekgeklater en meer betreft, dat ons uit het Noorden zou tegenkomen, zoo dient dit met zout en veel zout verstaan.

Wie toestanden b.v. uit Zweden schetst, moet wel vaak van de natuur spreken, met haar bergen, bosschen en meren. Want het Noorden heeft een grootendeels landelijke bevolking, die in zeer kleine steden en dorpen verspreid woont. In de Zweedsche boeken beperkt zich het stadsleven tot Stockholm en Upsala; 't eerste nu heeft nog vrij wat minder inwoners dan Rotterdam, 't laatste staat zoo ongeveer gelijk met Hilversum. Heel Noorwegen, zoo ontzaglijk veel grooter dan Nederland, telt toch nog nauw de helft van onze bevolking. Zoo treden vanzelf landelijke en natuurschoon meer naar voren, en nemen een belangrijke plaats in de boeken in. Bij Fritz Reuter e.a. zou het misschien niet moeilijk vallen, iets deugtelijks op te merken, maar dat ons een weinig nader staat.

A. J. HOOGENBIRK.

„Mijn God — verhoor mij. Red, — geef mij mijn man weder. Ik roep U aan in mijn nood — ik zal U ook prijzen,” bidt ze.

„Juist op dat oogenblik kwam Lize binnen.

„Bid je, Greta. Wat zal je dat helpen?”

„Laat mij met rust, Lize.”

„Rust zul je wel niet krijgen vandaag, ik ook niet. Frits is ook nog niet boven . . .”

„En dat zeg je zóó kalm?”

„Nu, waarom zou ik uren lang huilen? Dat helpt toch niets. Leeft hij, dan is het goed, en zoo niet . . .”

„Lize, heb jij je man liefgehad?”

„Nu, stil maar, hoe sprak je gisterenavond zelf?”

„Ja, gisterenavond. Daar heb ik nu bitter berouw over.”

„Zie je wel, stijfkop.”

„Lize, laat me alléén.”

„Ook goed, als je mij niet gebruiken kunt.” En meteen ging ze heen en sloeg de deur hard achter zich dicht.

„Moedertje, zullen we nog eens bidden,” vleide haar kind.

„Ja, maar hoe weet je, dat men bidden moet?”

Daar knielt het goudblonde ventje neer, en fluistert met een zacht stemmetje: „Lieve Heere Jezus, help Vadertje! Amen.”

Lang blijft Greta voor het bed geknielend liggen. Zij kan niet opstaan. Zij wil hier wachten, tot men haar tijding brengt.

Het begint langzamerhand te schemeren, maar zij merkt het niet. Daar wordt de deur geopend. Zij krimpt in één van schrik, want nu komt het verschrikkelijke. Daar wordt een hand zacht op haar hoofd gelegd, en . . . „Greta,” fluistert de stem.

„Andries,” roept zij uit. Is het een droom? Neen, daar staat hij voor haar, het gelaat pikzwart door den rook, maar hijzelf ongedeerd.

En nu vallen zij elkander in de armen, en omarmen elkander lang en innig, zonder een woord te spreken.

„God zij geprezen, Andries.”

„Ja, Gode zij dank, Greta. Hij verhoort het gebed.”

„En scheelt je niets?”

„Neen niets. Ik ben gezond. Een verschrikkelijken dag heb ik doorgebracht. Maar één ding heb ik geleerd. Ik kan weer bidden.”

„Ik ook, Andries.”

„In het aangezicht des doods valt al het andere weg. Je kent den meesterknecht. Hij heeft geweend en gebeden als een kind. En toen wij daarop hoorden, dat onze kameraden trachten ons te bevrijden, togen wij met den moed der wanhoop ook zelf aan 't werk. „Jongens,” zeide de oude Weegman, „wij komen hier niet uit, als we niet bidden. God moet helpen, anders is alles hopeloos.” En toen zijn we allen op de knieën gevallen. En daarna hebben we drie uur achtereen gegraven, zóó hard, dat onze handen bloedden. En nu ben ik weer hier.”

Als in de bruidsdagen vleide zij haar hoofd tegen hem aan, en fluisterde: „En ben je nu niet boos meer op mij om vannacht?”

„En jij?”

„Ach, hoe dom is het toch, hoe dom, als men elkander niet voortdurend liefheeft.”

„En als men niet voortdurend tot God bidt!”

„Kom Hansje, kom eens hier.”

Vaders tranen rolden het kind op het hoofd.

Greta zag het bij het schijnsel van het licht, dat zij zoo juist had aangestoken.

„Zeg Andries, welk een verschil; gisteren en heden, niet waar?”

Hij knikte met het hoofd.

„Maar het moet nooit meer gisteren worden!”

„Dat geve God!”

Uit het Duitsch.

J. H. v. R.

OUDE TRANT EN NIEUWE STIJL.

III.

Nu kenmerkt echter de Noorsche literatuur zich nog door iets anders, dat veelal met den natuurlijken toestand des lands in nauw verband staat.

Een natuur met zoo scherpe tegenstellingen als b.v. een nachtelooze zomer en een daglooze winter, een land van Noorderlicht en sneeuw, maar ook van zon en bloemen, een grond met steile bergen, diepe afgronden, woestenijen, wilde wateren, sombere bosschen, moet wel de verbeelding treffen. Zoo wordt verklaarbaar, hoe duizend en meer jaren geleden, de Noren alles in de natuur als begraafd met bewust leven, met macht tot werken en inwerking beschouwden. Dus ontstond de diepzinnige Noorsche goden- en fabelleer, die wij nog kennen, ja ook nog onder ons terugvinden, wijl wij met de Noren van één stam zijn.

Thor, Odin, Balder zijn goden en natuurkrachten tevens. Als Thor zijn hamer werpt, dondert het. Balder is de lente. Een groote eik draagt heel de wereld; een eekhoorn klimt er langs. De regenboog is de brug der goden; een arend hun bode; de raaf ongeluksprofeet en krijgsteeken tegelijk. Zon en maan zijn goden en hebben hun feesten: zoo b.v. het Joelfeest. De dagen der week heeten naar de goden. De Donderdag is de dag van den Dondergod, Thor, Thorsdag, (in 't Engelsch nog Thursday.) Nornen, Elven, Hulden, Kabouters, Dwergen en andere geestelijke wezens bevolken de bosschen en holen en werken op het leven der menschen in. Alles in de schepping leeft mee, oefent invloed.

Nu is deze heidensche beschouwing door het Christendom wel als godsdienst te niet gedaan, maar in de gedachtenwereld bleef zij tot nu toe, in een veel sterker mate dan b.v. bij ons, die er ook wat nuchter voor zijn. In de Noorsche boeken spelen nog vaak geesten en bovenaardsche wezens en hun invloed een rol van beteekenis, al is het slechts als zinnebeeld of beeldspraak. Soms wordt dat bovennatuurlijke zóó vermengd met het aardsche, het verbeeldingsgewrocht met de werkelijkheid, dat de lezer zich vraagt, waar het eene eindigt en het andere begint. Zelfs in de Christelijke werken vertoont zich die trek min of meer.

Wel vindt men in onze letterkunde en die van andere volken iets soortgelijks, doch dit ligt dan vele eeuwen achter ons, en is zelfs voor de meesten niet meer vatbaar. In 't Noorden is dat anders, en dit schijnbaar nieuwe boeit hier velen. Het geheimzinnige trekt altijd aan. Dat bewijzen de vertalingen uit het Noorsch ook.

Nu kan men deze dooreenwarring van fantasie en wezenlijkheid voor iets heel onschuldigs houden, doch feitelijk is het niet zoo.

Vooreerst geeft het alle aanleiding tot wat onze vaders „Superstitie” heetten, d. i. Bijgeloof, zij het ook onbewust. Dat God en Hij alleen regeert, vernevelt er bij, en dat is allerminst goed in een tijd als deze, nu bijgeloof, Heidensche wijsheid en allerlei „ismen” weer op leven, en hun tempels onder ons stichten. Tevens geeft dat eigenlijk heidensch „bovennatuurlijke” een gevoel van onzekerheid. Men vraagt zich telkens af: wat beduidt dat nu? En is het raadsel opgelost, dan rijst van zelf de vraag, waartoe het nuttig was het op te geven, wijl er toch genoeg ongezochte raadsels in de wereld zijn!

Ook is dat zweven in twee werelden nu niet zoo geheel onschuldig; het werkt op jongeren en min ervarenen zeer verkeerd.

Eenigen tijd geleden ontving ik, gelijk vaak gebeurt, het handschrift van een boek, met verzoek mijn oordeel er over te willen uitspreken. 't Was het werk van een jong, blijkbaar ontwikkeld meisje. Zoodra ik van het grillig fantastisch stuk had kennis genomen, vermoedde ik iets, en dat vermoeden werd later volkomen bevestigd, toen ik

haar sprak. Zij had namelijk nog bijna niets gelezen, ook geen Nederlandsche boeken, dan vertaalde romans! Inzonderheid die uit het Noorden. En ze had beproefd, die na te doen. Ik gaf haar mijn besten raad.

De Noorsche roman is — laat ons het eerlijk erkennen — niet minder, maar ook niet beter dan die van menig ander volk. Hij bevat iets goeds, dat tevens schoon is; hij heeft frischheid en kracht, maar — dat vindt men toch elders ook. Doch op het oogenblik zijn Denen, Zweden en Noren hier in de mode, en elke mode moet haar tijd hebben. Dan komt er weer iets anders. Wellicht uit het Zuiden.

Waarom echter de Zweedsche literatuur b.v. zooveel verkieselijker en voortreffelijker zou zijn dan de andere buitenlandsche, is vooralsnog niet duidelijk. De Engelsche o.a. beteekent ook nog al iets! En als de lofredenaar bovenvermeld uitroept, dat de Noorsche literatuur zooveel hooger staat dan de Nederlandsche, dan glimlachen we en halen de schouders op. Men moest in elk geval zulke dingen niet zoo openbaar uitroepen, zonder bewijs!

Dezer dagen is weer een nieuw, uit het Zweedsch vertaald boek, verschenen. De schrijfster is *Runa*, een in het Zweedsch veel zeggende schuilnaam voor Elisabeth Beskow. Vertaler is de heer A. Lukkien, de welbekende medewerker van „Timotheüs.” De titel „Stemmen” schijnt er op te doelen, de vele „stemmen,” die thans opgaan, weer te geven.

Thackeray schreef eenmaal „een roman zonder held.” De hoofdpersoon bleek later een heldin te wezen. Zoo kon dit boek een roman met drie hoofdpersonen heeten.

Het boek begint, min of meer naar de wijze der oude toneelstukken, met een voorstuk of proloog, die u de hoofdgedachte mededeelt, en wijst op de diepte, die onder het zichtbare leven ligt. Het eigenlijk verhaal loopt dan over twee broeders Gunnar en Sven, die door de omstandigheden tot geheel verschillende menschen zijn opgegroeid. Sven is een geloovig leeraar, wiens geloof echter te veel op het overgeleverde rust zonder persoonlijke ervaring. Gunnar is een twijfelaar, die, in plaats van door Sven bekeerd te worden, dezen zelf doet twijfelen. De predikant komt echter tot levend en krachtig geloof, terwijl Gunnar zich wijdt aan de sociaal-democratie. Een derde hoofdpersoon is Ellen, door Sven, haar pleegvader, Christelijk opgevoed. Onder den invloed van Gunnar en een ongehoovigen student raakt ook zij aan het twijfelen, doch komt kort voor haar vroegtijdig einde tot vrede. Haar woorden werken ook op Gunnar, die het socialisme verlaat en tot Christus komt.

Indien dit boek geschreven is na „Eeuwigheidslicht” van dezelfde schrijfster, dan is zij, wat diepte en ernst van opvatting betreft, bepaald vooruitgegaan. Ook het slot voldoet hier meer, al is het ook niet gehéél. De verhaaltrant is levendig en boeiend. Goed geteekend zijn de beide broeders, die, spijt alle verschil, in den grond der zaak een zelfde streven hebben, al kiest de een verkeerde wegen. Schoon geteekend is ook, althans ten deele, de figuur van Ellen en zeer fijn de huiselijke en landelijke tafereeltjes, die dit boek geeft. Treffend is het onwankelbaar geloof en de vrede van den ouden werkman. Zeker is dit boek nog een der meest besliste en degelijke onder de Zweedsche boeken, die uit Christelijk oogpunt lang niet altijd voldoen. Overal in dit verhaal geldt het den strijd om de ziel des menschen. De karakters zijn goed volgehouden en vaak mooi, natuurlijk. De predikantsvrouw b.v., schoon min aantrekkelijk, is toch wél geschetst; zoo meer. Gunnar, een der hoofdfiguren, is meesterlijk geteekend, tot in kleinigheden toe. Opmerkelijk is, dat het fantastische, waarvan wij boven spraken, hier *bijna* niet voorkomt. De menschen en toestanden zijn genomen uit de werkelijkheid. Dat een en ander op Christelijk gebied hier voorkomend, sommigen bij ons vreemd zal schijnen, ligt daaraan, dat Zweden een bijna geheel Luthersch land is. Als waarschuwing tegen het socialisme heeft dit boek niet geringe waarde.

Is dus in dit werk veel boven andere te prijzen, de penning heeft ook een keerzij. Kerstin, Gunnars vrouw, b.v., is in velerlei een mooie figuur. Doch hoe ter wereld kan

een degelijk, ernstig, zedelijk meisje een man innig liefhebben, dien zij te gelijk niet te goed acht om haar eer te belagen? Later als vrouw leeft zij, die het socialisme haat, toch hoogst gelukkig en innig met een man, die voor het socialisme van geestdrift blaakt. Wie 't vatten kan

Sven, de predikant, gaat voor zijn afleiding naar het Zuiden. De eeuwenoude voorliefde voor Italië bestaat blijkens hun boeken bij de Noren nog altijd. Het toneel in de Roomsche kerk, waar Sven tot verandering komt, al is het ook allerminst *door* de kerk, is toch een misgreep. Gelukkig maakt wat er dadelijk op volgt, o. a. het degelijke vers, veel goed.

Of nu de bekeeringen in dit boek niet wat weinig uitgewerkt worden, is een vraag, waarop men verschillend kan antwoorden. In elk geval is hier meer diepte dan in menig buitenlandsch boek op dit punt. Over Gunnar is echter aan het slot wat weinig gezegd. Zoo ware meer te noemen, doch in menig geval dient rekening gehouden met de geheel van de onze verschillende toestanden. De moeilijkheid hiervan is een der groote bezwaren bij het lezen van dergelijke vertaalde werken.

A. J. HOOGENBIRK.

V A R I A.

Drie lessen der ervaring.

- 1e. De *letter*lievendheid van 't Algemeen
Blijkt op St.-Nicolaas en dan alleen;
De *letter*kunde doet daarbij haar plicht
Door nauw te letten op het goed gewicht.
- 2e. „Jan bad om werk en dankte toen 't niet kwam.”
Een woord, waaraan reeds menig aanstoot nam;
En toch — wie kan, als hij rondom zich ziet,
Naar waarheid zeggen: Alzoo is het niet.
- 3e. De wereld en met haar een groote schaar
Van Christnen danst thans om het kunstaaltaar.
Ik zie met vrees die liën zoo samen springen,
Licht vindt het eind hen *allen* wereldlingen.

Christen-Socialisten.

„Wij heeten ons.” „zoo zegt gij, „Socialisten;
Maar met een toenaam: *Christen*.
En dat maakt onderscheid.” — 't Kan wezen, maar ik zeg:
Straks *blijft* de Socialist, en valt de Christen weg.

Hij.

Op Jezus Christus en op Hem alleen,
Berust mijn rust; 'k wensch anders schraagsteun geen.
Alle aardsche stut keert weer tot d'aard, verbrandt,
Slechts Hij, die uit de Heemlen is, houdt stand.

A. J. H.

